

NOTES SOBRE FORMES DIALECTALS DELS TOPÒNIMS D'ARBOLÍ, CAPAFONTS I LA FEBRÓ

Albert MANENT

En un altre treball amb el mateix propòsit, dedicat als termes de l'Aleixar, Maspujols i Vila-plana,⁽¹⁾ vaig encetar una modesta metodologia per descobrir en l'onomàstica fenòmens dialectals. En aquell estudi analitzava els materials de tres pobles del pla del Baix Camp. Ara ho faig amb tres pobles de dalt de les muntanyes de Prades, també del Camp de Tarragona.

Com era d'esperar, hi he trobat l'ús únic de l'article lo en la toponímia i la conservació de la y en els noms de lloc és força generalitzada, llevat potser del cas curiós de la Font Boltada d'Arbolí.

En canvi no hi he trobat rastre de la típica forma "Això del..." per indicar el tros propietat d'algú, present als tres pobles de la plana. Ni tampoc cap cultisme, ni metàtesi, ni canvis de sufix. Entre parèntesis indico amb la inicial el terme d'on esmento el topònim.

Hi subratllo els fenòmens següents:

- 1) Falsa separació. Popularment hom diu les vellanes, per això hem trobat lo Vellanar (F).
- 2) Monoftongació. Hi és a les Aburades (F), la Font dels Aburadors (F), lo Maset del Joan de la Fleciana (C) i lo Puador (A).
- 3) Diftongació. L'Aubac (F), l'Aubaguet (A), les Aubagues (A) i lo Maset de l'Aufacial (C).
- 4) Dissimilació. Lo Gorp (A i F), per Gorg, Camí del Mas dels Flares (A), lo Pou del Flaret (C), la Parada Redona (F) i Povaleda (A), nom d'un poble del Priorat; los Aspícs per los Hospícs (A) és dissimilació. Hi ha el cas de lo Pla de l'Aubi (A) on endevino un rastre del xipella, ja que al Priorat també diuen orgui per orgue. I el vulgarisme Farbol per Futbol.
- 5) Assimilació. Callicant (A) quan la documentació acostuma a donar, ja al segle XVI, Galllicant; lo Pla del Cucuc (A) i lo Mas del Cucuc (A). La Roca del Middia (F) i Pedra del Middia (A): assimilació consonàntica. Lo Pixidor d'en Gallarí (A), los Raigidors (Rajadors) (A) i lo Coll de Vintibriga, per Ventibriga (A).
- 6) Aglutinació. Los Escanals (F), los Esclapers (F), Lo Barranc de les Estallerasses (F), la Rasa de les Escomes (A) i potser les Reclotes (A).
- 7) Vocalització de la "l" implosiva. L'Aubelló (C), L'Aubat (C) i les Baumes (F).
- 8) Analogia. El plural, dins Bosc dels Pi Vens (A) per Pins Vers, es produeix perquè és una forma analògica dels plurals arcaïtzants d'aquests pobles: sobretot àubens, també jóvens, hòmens, ràvens, còvens, etc.
- 9) J, g i x com a africades en posició inicial. Sistemàticament les tres consonants tenen pronunciació africada a tot el Camp de Tarragona i comarques veïnes. N'hem recollit uns setanta casos dins els termes: les Parades del Jueu (C), la Pedra del Jull (A), la Font del Sánchez (del Txàntxes) (F), la Font del Xacono (F), la Xelmada (A), que és una corrupció

- d'Aixermada. La x darrere consonant té igualment un so africacat: lo Bosc de la Perxa (A), lo Porxet (A) i los Perxos (C), on alhora es dóna un cas de dissimilació.
- 10) Epèntesi. Los Adous (A), per Dous, lo Pla dels Agargullers (A) i lo Paradet (F), per Pradet.
  - 11) Les marques del femení. En els treballs sobre els pobles de la plana subratllàvem que el dialecte camparragoní tendia a normalitzar aquestes marques: Les Raderes, la Cucuda, la Pupuda, la Manganesa. En els termes de muntanya només hi hem trobat el cas, generalitzat en el vocabulari quotidià, del Bosc de l'Electra (A). També ho sembla la Cova de la Fantasma (A).
  - 12) La ny intervocàlica. Dèiem en l'altre treball: "És sempre més mullada –gairebé una geminació– que, per exemple, en el dialecte barceloní?". Els exemples sobrepassen la cinquantena de topònims: Cova Balanyana (F), la Sort d'Anyena (C), Los Castanyers (A), la Vinya de Nostre Senyor (A). Aquest fenomen es dóna també en finals de paraula: lo Parany (F) o la Cova de l'Argany (C).
  - 13) Usos de la labiodental poc coneguts. La distinció entre v i b era general al Camp de Tarragona fins fa trenta anys, però s'ha perdut molt entre els joves. Tanmateix, hi ha usos que no corresponen a la norma general. Per exemple, lo Bassot del Puvill (F), lo Mas del Puvill (A) i la Venta del Puvill, a Cornudella, però que coneixen a totes les muntanyes de Prades. Hi ha també el cas de Povalada (A), on, ultra la dissimilació, trobem aquestra estranya labiodental. El Dr. Joan Veny, dins Els parlars (Barcelona 1978), p. 30, estudia aquesta particularitat que s'estén a cinc o sis topònims o paraules.
  - 14) Simplificació. Cantacor(b)s (C i F) o la Font del Cor(b) (C) i encara lo Tros d'en Mi(r), que respon també al rebuig total del dialecte a pronunciar cap erra final. En molts casos, com explicàvem en els treballs dels tres pobles de la plana del Baix Camp, hi afegeix una t final. Ricort per Riucorb, canvi de consonants oclusives. Font de la Llòdriga, confusió de vocals verbals o/u. Cova del Ba(p)tistó (F) és simplificació del grup consonàntic. Probablement també en Mas das Frares (F) o Collet des Escurçons (A). No fóra com a hipòtesi restes d'uns articles salats?
  - 15) Masculinització de noms femenins: Tros del Merlo (F), Tros del Garru (A), ja que ve del Mas de la Garra; Caseta del Susagno (A), Font del Maleno (F) i font del Verdo (F), etc.
  - 16) Pèrdua de la l final en certs casos. Lu Rafo(l) és a Capafonts i es correspon, per exemple, amb lo Codo(l), que trobem a la Mussara o a la rampinyaire dugo(l), que en aquesta zona tothom pronuncia d'aquesta manera.
  - 17) Conservació de formes plenes d'arcaïsmes o de paraules que en el llenguatge parlat s'han castellanitzat. Així la Carrerada Reial (A i F), i en canvi tothom diu el camí ral. Lo Mas del Roc Carles (C), quan tothom diu correntment Carlos; les Borges (C) i la Borja (A) com a trossos de terra, tenint en compte que ningú en aquests termes no lliga borja amb cabana, però sí a Poboleda, on és d'ús corrent encara. Les Illes (C), quan en el llenguatge corrent la gent diu "isla", per bé que es conserva una altra forma, ben arcaica, com "irla" a l'Aleixar, per exemple, o al poble que duu el nom de les Irlles (terme de Riudecols). Camp de Castillecus (A): adaptació fonètica del castellà. La Vinya del Cego (A): castellanisme antic (s.XV) del català. Barranc i Coll de la Inglesa (C) és influència del castellà. Font de l'Auquènio (A), adaptació fonètica del castellà. La Coa Rasa, a Arbolí, i que Ramon Amigó, en un treball al Butlletí de la Societat Onomàstica, relaciona amb "cova", per bé que en el llenguatge parlat en certes zones aïllades del Camp (Colldejou, per exemple) s'empra "coa" i no "cua". I encara lo Pla de l'Espill (A), que és una de les paraules característiques del dialecte occidental, que comença precisament sota Arbolí, mentre que en l'oriental el més corrent és "mirall". Los Timo-

nals (C) sembla un arcaisme, perquè la forma corrent és “farigola”.

- 18) **Problemes semàntics.** Hi ha paraules que han ampliat o restringit el camp semàntic. Per exemple, l'Abadia (A, C i F) que és la casa rectoral; Serret de la Voltora (F) i Serret Redó (F), que equival a turó, “serrat petit”. La Rasa del Cementiri (F), on pren el sentit de torrent o barranc on només corre aigua quan plou i sovint és zona conreada. Lo Bassot del Puvill (A), on aquest mot significa embassament enmig d'un barranc, no encimentat ni enrajolat; la Nevera (A), lloc on s'acumula neu o l'equivalent de Pou de Neu o de Glaç. Argela (C) i Argelera (A): confusió de vocals palatals e/i; les Solcides (A) és, segons el DCVB, propi de València i de les terres de l'Ebre. Terres de Penal (los Penals, A), sembla una mena de terra. Caseta del Micolau (A) per Nicolau, és una confusió n/m, probablement per la influència (analogia) i creuament amb Miquel. Lo Cubilàs (C) = lo Covilars (“llorigueres”) és al DCVB, derivat de “cubile”.
- 19) **Altres fenòmens lèxics.** Cingla vol dir les faixes que hi ha entre dos trossos de cingle i encara terrenys al repeu del cingle, conreats o conreables tots. Així, la Cingla del Menut (A), Camí de les Cingles (A) o les Cingles (A), que arriba a ésser una partida. Es feminitza a posta per distingir-la de cingle, l'espadat. Casa de la Vila (A, C i F), amb Bosc de la Vila (F), Bassa de la Vila (C) i Forn de la Vila (A), és l'equivalent –ben viu– de l'ajuntament. El Fossar és la forma arcaica de cementiri, ben viva a la toponímia: el Fossar (A, C i F) i encara El Fossar dels Rucs (A), on els enterraven. Solà i aubac són les formes normals al camp per “solana” i “obaga”. Així trobem lo Solà (A) i los Boscos del Solà del Barruan (A). Finalment lo Clot de l'Abelló (F), on el mot no equival a “sot” sinó a finca. Barranc de Binaroig (F) (citat el 1570) és potser un arabisme. Los Motllats (C) ve del llatí monte latu (muntanya ampla). Gorguina (A), diminitiu de Gorg. Torrentill (A): dialectalisme valencià. Molinet del Vicén és simplificació del grup consonàntic de Vicent. Bassa del Mingo (C) és hipocorístic. Travessera (C) equival a Travessia de carrer. Cinglalls (A) és finca i diminutiu en Cinglals del Bacona (F) i Recinglall (A), és un diminutiu que no consta al DCVB.
- 20) **Formes fòssils.** La més habitual és l'article determinatiu “en”, perdut en el llenguatge parlat. N'hem trobat la presència en més de trenta topònims: Serra d'en Garcia (F), Font d'en Marc (F), Mas d'en Bruno (A), la Costa d'en Guàrdia (C), lo Grau d'en Dard (A), etc. Font dels Suspits (Sospir) és reforçament vocàlic com a llàpits o col.lègit. Lo Gurpet (A i F) per Gorguet és canvi d'oclusives.
- 21) **Persistència del grup yj.** La *y* semiconsonant es pronuncia a tot el Camp. Font del Teix (A) i Font de la Coixa (F), però se n'hi afegeix una altra en mots o topònims: Lo Freiginal (F), la Puijada del Noguera (A), o lo Camí de la Maigina (C).
- 22) **Breus conclusions.** A part dels fenòmens dialectals ja coneguts, cal remarcar els usos poc sabuts de la labiodental, la masculinització de noms femenins, la conservació d'arcaïsmes o els diversos valors semàntics nous, no observats, generalment, pels lingüistes.

Notes

- (1) Albert Manent, *Notes sobre formes dialectals dels topònims de l'Aleixar, Vilaplana i Maspujols*, “Butlletí interior” de la Societat d'Onomàstica, núm. 17, Barcelona setembre 1984, ps. 18-22.